

'Ons levende geschiedenisboek is er niet meer...'

Op 5 januari 2020 kregen wij het bericht dat Dirk Schuijtemaker is overleden. Dirk was in 1973 één van de oprichters en de eerste voorzitter van onze vereniging. Het voorzitterschap bekleedde hij maar liefst 34 jaar, tot 2007.

Het was altijd een feest om uit zijn mond alle verhalen over 'vroeger' aan te horen. Zijn feitenkennis gekoppeld aan die verhalen waren voor onze vereniging buitengewoon belangrijke informatie die wij door middel van, onder andere, dit jaarboekje hebben vastgelegd voor nu en de toekomst.

Wij zijn hem veel dank verschuldigd en blij dat zijn kleinzoon Lourens al enige tijd deel uitmaakt van ons bestuur, waardoor de 'Schuijtemaker'-invloed blijft bestaan.

Na het extra boekje, dat u afgelopen zomer heeft ontvangen, is dit het boekje met de actuele jaargang: 2020. Het is onze 24e uitgave. We zijn 'kalender-technisch' nu op orde!

Wederom zijn we er in geslaagd interessante verhalen samen te stellen. Ieder dorp komt weer aan zijn trekken. Dat is best moeilijk, maar we blijven proberen dit tot in de lengte van ons bestaan door te voeren. Daar kunnen wij natuurlijk uw hulp heel goed bij gebruiken. Want er leven veel prachtige historische verhalen over belangrijke gebeurtenissen uit vroeger jaren.

Dus toch maar weer een oproep om u te melden waarna één van onze 'schrijvers' graag bij u langs komt om uw verhaal (als het kan met foto's) vast te leggen.

Uw bestuur wenst u weer veel leesplezier!

André de Reus

Dirk Schuijtemaker (foto van Henk de Weerd).

De laatste kerk in Grosthuisen (vervolg)

Aan het eind van de eerste tien jaar van de nieuwe kerk, in het najaar van 1879, vergaderen voor het eerst de kerkeraden van Grosthuisen en Avenhorn gezamenlijk en dominee A. v. Ketel opent die vergadering met "Een woord van blijde ingenomenheid dat de leden van den kerkeraad te Grosthuisen en te Avenhorn nu tezamen vergaderd zijn en spreekt de wensch uit dat dit de profetie moge zijn van broederlijk samen zijn en samen werken."

Vergaderen en stemmen

In februari 1881 wijst dominee erop dat er binnenkort bekeken moet worden of de nieuwe diakenen en ouderlingen door de "manslidmaten" verkozen blijven worden of dat de kerkeraad die taak op zich gaat nemen. Er bleek namelijk steeds dat er voor een verkiezing te weinig stemgerechtigden op kwamen dagen, zodat er steeds een tweede bijeenkomst gehouden moest worden. Een paar weken later, na een stemming waar weer te weinig "manslidmaten" op kwamen dagen, werd besloten dat de kerkeraad het kiezen in het vervolg zou doen. In dezelfde vergadering werd besloten dat aan armen geen lijkkasten verstrekt zouden worden.

Na goedkeuring door het classicaal bestuur in Hoorn werd in dezelfde vergadering besloten tot verkoop van een huisje dat eigendom van de kerk is, maar te oud is om nog te onderhouden. Notaris Pan krijgt de opdracht voor de verkoop te zorgen en aan de huurder wordt meegedeeld dat de huur op 1 mei van het volgende jaar stopt. Dat zou geen probleem zijn, want de bewoner ging bij zijn dochter "besteed" wonen. Het huisje werd verkocht voor 2005 gulden en C.P. Spaans vraagt daarvan 1000 gulden te leen tegen een rente van 4,5%. In september 1882 wordt de avondmaalsviering uitgesteld, omdat het plafond in de kerk gerepareerd moet worden! Al na twaalf jaar!

Geld en bezittingen

Diaken De Boer vindt het batig saldo van de jaarrekening te groot voor de kas. Hij wil dat tegen een rente van 4,5% op obligaties uitzetten. Echter, de kashouder vindt dat hij dan te weinig kasgeld zal hebben voor z'n uitgaven. Na veel discussie besluit men een deel van het geld toch te beleggen en de papieren daarover

worden in het "kistje met de twee sloten" bewaard bij de onderwijzer, dat was dus waarschijnlijk de kluis.

Van de uitgaven die de kashouder moet doen, bestaat het leeuwendeel uit de jaarlijkse giften aan vet, turf en brood, diverse goede doelen, ondersteuning van weduwen en uitgaven voor medische kosten voor kerkleden. De kerk had een heel sociale instelling, aangezien gemeenten dat kennelijk nog niet zoals nu in het pakket hadden. Eén van de eigendommen van de kerk was het huisje van J. Pels, nu nr. 29 in Grosthuisen. Hij was een kleine tuinder op "De Pelshof" en de vader van de latere juffrouw Pels die lange tijd heeft les gegeven aan de lagere school in Grosthuisen.

Grosthuisen 29, waar Jan Pels woonde, omstreeks 1938.

Het huis was in zo slechte staat dat besloten werd tot sloop en nieuwbouw van een burgermanswoning en loods voor 4 koebeesten, kosten ongeveer 2000 gulden. Timmerman J. Groot wordt gevraagd een tekening te leveren en daarna gaat de aanbesteding tussen hem en N. Tromp. Na opening van de inschrijvingsbiljetten wordt Nanning Tromp gekozen als aannemer; hij wilde het doen voor 1699 gulden, terwijl Groot voor 1800 gulden inschreef. De diakonie neemt het schilderwerk op zich en de kerke-

raad het toezicht. Er zal in drie termijnen betaald worden. De eerste termijn als het huis kap- en glasdicht is, de tweede termijn bij oplevering en de derde termijn als de onderhoudstijd verstreken is. De bewoner van het huis, J. Pels krijgt een vergoeding voor de tijd dat hij elders iets moet huren.

Elk jaar werd de pacht van de huurders van landerijen geïnd op 29 november. 'Kan de betaaldag van pacht dan 8 dagen later in plaats van pas in januari van het jaar daarop?' vraagt een aantal kerkeradsleden? Veel discussie. Uiteindelijk twee stemmen voor en drie tegen, dus het blijft januari. Daarover was een van de diakenen zo boos, dat hij de vergadering prompt verliet.

Vergaderen, vergaderen

In de eerste vergadering van het jaar 1884 werd besloten dat de huur van het nieuwe huis voor J. Pels verhoogd zou worden tot 130 gulden per jaar. Ook werd in diezelfde vergadering besloten dat er een bed voor de bedlegerige dochter van de weduwe Holstein zou komen met kussens van wier, omdat de geneesheer dit wenselijk achtte. Maar voor een ander ziek gemeentelid zouden geen medische zaken vergoed worden, omdat dit een precedent kon scheppen. Het is niet duidelijk wanneer men wel en wanneer niet aan dokterskosten wilde bijdragen.

In bijna alle vergaderingen wordt gesproken over steun aan verschillende instellingen en eigendommen. Op een gegeven moment vragen huurders van kerkeland verlaging van de huurprijs. Kerkeraad en diakonie vinden dat men zich aan de gemaakte afspraken moet houden, dus "nee" is het antwoord. Ook het verzoek van de gemeente om een bijdrage voor de behuizingen voor huislozen en armlastige gezinnen wordt met "nee" beantwoord. Ouderling Schuitemaker, die ook wethouder is, zal het besluit in de gemeenteraad toelichten.

Een verzoek van een nieuwe inwoner om ondersteuning voor het opzetten van een groentezaak wordt met "nee" beantwoord. De vrager woont hier nog maar te kort. Bovendien vreest men dat er dan nog meer van dergelijke verzoeken zullen komen. Maar turf, vet en rijst worden daarentegen extra uitgedeeld ter ere van 's konings verjaardag.

Kistje

Al eerder noemde ik het kistje met de twee sloten waar de obligatiepapieren in bewaard werden. Af en toe komt het ijzeren

kistje met de vier sloten ter sprake. Zijn er extra sloten op gezet, of is er een tweede geldkist? Onduidelijk, maar zeker is dat het geld en waardepapieren bevatte. Eind 1884 neemt diaken P. Koster het mee omdat het geschilderd moet worden. Waar, o waar zou dat kistje gebleven zijn?

In de negentiger jaren komt de kerstbijeenkomst ter sprake. Het voorstel om niet in beide kerken, maar slechts in één een kerstboom te zetten wordt aangenomen. Verder gaat men met het Avenhorns mannenkoor overleggen of zij de avonddiensten willen opluisteren. In maart 1893 wordt dhr. Tuinman benoemd als nieuwe organist. Op 5 februari 1899 neemt dominee Drijver afscheid en wordt opgevolgd door dominee Vermaas.

Op een gegeven moment komt er naar voren dat kerkvoogden zonder overleg 1000 gulden in de diakoniekas hebben gestort. Dat had drie maanden van tevoren gevraagd en besproken moeten worden volgens de regels. Heftige discussies. Uiteindelijk besluit dominee de discussie met "Laten we het als een les beschouwen dat je niet buiten de regels mag handelen." Het geld wordt voorlopig belegd in Russische Staatspapieren tot er land beschikbaar komt om aan te kopen.

Dominee Vermaas blijft niet lang en het is daarna een hele toer om een nieuwe predikant te vinden. Consulente, meestal uit een naburige plaats, nemen zolang de taken over. Op 26 januari 1902 doet dominee Koster z'n intree als nieuwe predikant. Helaas blijft hij maar een jaar. Omstreeks dezelfde tijd krijgt Zacharias Johannes Amman via de kerk een hond, kosten 10 gulden, om z'n werk als desinfecteur van het Witte Kruis te kunnen doen.

Kerkleden huren land van de kerk, betalen dus pacht, maar lenen ook af en toe. Zo had meester Schermerhorn een hypotheek op z'n huis van 3000 gulden en die lost hij begin 1902 af. Notaris Verhoef weet niet waar dat geld onder te brengen en stelt voor het in het grootboek te plaatsen. Kerklid J.C. Spaans laat de kerk 1000 gulden na en een ander lid wil dit bedrag graag lenen tegen een rente van 3,5%, maar als iemand anders het tegen een hogere rente wil lenen vindt hij dat ook prima. Er is veertien dagen wachttijd. De uitslag staat niet vermeld.

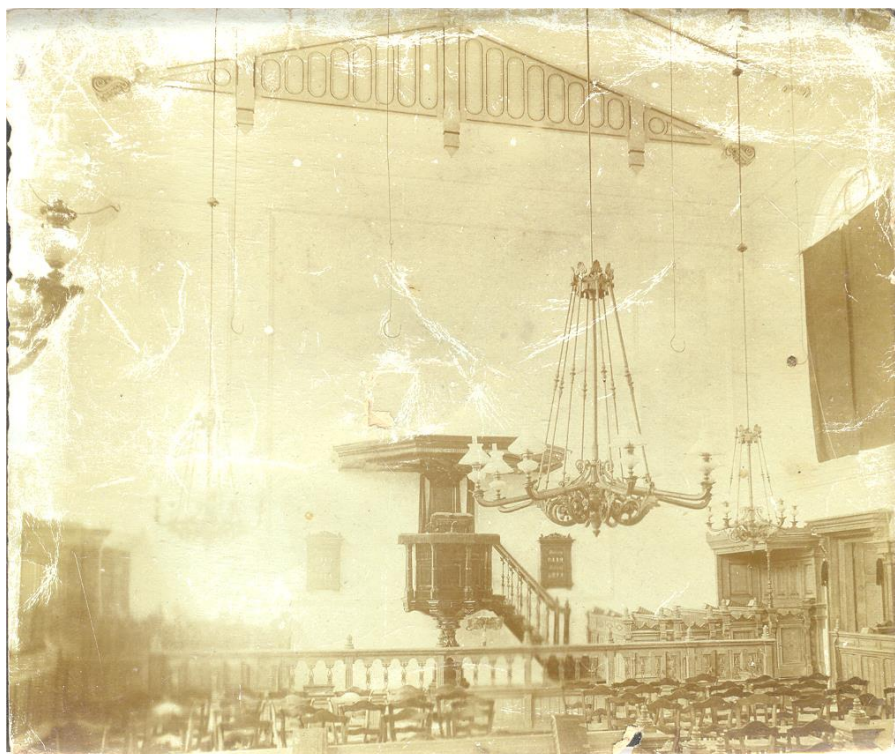
Een nieuwe dominee

Op 23 juni 1903 doet dominee F.S. Knipscheer z'n intree en hij zal de gemeente een hele tijd dienen. In november 1904 stelt

dominee voor om de broodverkoop aan armlastigen te verplaatsen van de zondag naar de zaterdag, dit in verband met de zondagsrust.

In 1904 besloot de vergadering van ouderlingen en diakenen om in het vervolg het batig saldo, het zogenaamde kasgeld te beleggen bij de Rijkspostspaarbank of de Boerenleenbank. En op 4 december van dat jaar is het zover, de rekening bij de Boerenleenbank wordt geopend. Geld opnemen kan alleen met een machtiging van twee leden en de predikant. De moderne tijd is gekomen!

Niet alles is altijd pais en vree. Diaken Hoek-Spaans treedt in een vergadering ter plekke af, omdat in de vorige vergadering niet was aangekondigd dat er gesproken zou worden over de aanschaf van nieuwe stoelen, die voor de helft door de diakonie betaald moeten worden.

Het interieur van de Grosthuiser kerk.

Af en toe komt ook de wijkverpleging weer aan de orde. Er wordt samengewerkt met de omliggende dorpen voor de wijkzuster. Er moet een huis voor de wijkzuster gebouwd worden. Aannemer S.IJ. Bakker gaat dat bouwen. Het eerste geld, 1150 gulden, wordt in juni 1909 betaald. Het huis is dan glas- en waterdicht. Het huis zou op 15 juli opgeleverd worden, maar dan blijkt het niet goed geschilderd te zijn. Er wordt 125 gulden afgetrokken van de afgesproken prijs.

Nog meer zorgen: de tuin bij het nieuwe huis van J. Pels is een zooitje. Gelukkig wordt het na een berisping opgeknapt. Geen rotzooitje is het bij de proeftuin. Hoofd der school D.H. Prins vraagt de "Schapendrift" te huur voor de tuinbouwvereniging Avenhorn. Dit om te laten zien wat hier allemaal kan groeien, o.a. vruchtbomen. De kerk is akkoord, voor 150 gulden per jaar wordt het contract getekend.

In 1911 staat het nieuwe huis van de verpleegster alweer leeg: de wijkzuster vertrekt en er komt geen nieuwe. De gezinsverpleging lukt nog steeds niet helemaal. De vertrekkende zuster Groen krijgt een cadeautje voor haar werk en het huis mag verkocht worden als de opbrengst eerlijk verdeeld wordt tussen de Roomsche en de Hervormde kerk.

In hetzelfde jaar gaat dominee Knipscheer naar Zaltbommel en hij wordt opgevolgd door dominee Korevaar en twee jaar later door dominee Boon. In datzelfde jaar stelt de kerk grond beschikbaar voor de bouw van een magazijn voor het Witte Kruis. Er is dus kennelijk toch weer een wijkzuster gekomen.

Men houdt zich geregeld bezig met sociale zaken. Zo wordt de kerk lid van de vereniging tot oprichting van bejaardenhuizen en wordt men uitgenodigd voor de opening van Avondlicht in Hoorn. Een van de kerkleden, Jacob Vet, zou in Avondlicht worden opgenomen, maar ziet er toch van af. Naast deze besognes moest men geregeld op zoek naar een nieuwe predikant, want de meeste predikanten blijven niet lang in deze gemeente. Maar op 30 september 1928 wordt dominee H. Buiskool bevestigd en hij zal tot na de Tweede Wereldoorlog de gemeente blijven bedienen. Dominee Rooker, de consulent, wenste Buiskool een bloeiende gemeente en zei dat hij vooral huisbezoek erg belangrijk vond. Tijdens de intreedienst werd gecollecteerd voor de wijkverpleging. De consulent ds. Rooker had in de periode dat hij hier werkzaam was geconstateerd dat de boeken slecht waren bijgehouden, hij heeft dat weer in orde gemaakt en wordt

daarvoor heel hartelijk bedankt door diakonie en kerkeraad. Dominee Buiskool kon met een schone lei beginnen.

Financiële zorgen

In de begroting voor 1933 vallen de posten voor de organist en de trapper op. Ze ontvangen respectievelijk 60 en 20 gulden per jaar. De kosteres ontvangt voor het zetten van de stoven 25 gulden per jaar.

Op 11 januari 1933 wordt publiekelijk land verhuurd, te weten: "De Boomgaard, Doesdynt, Pasmooy en De Slinkers". Omdat de begroting een negatief saldo liet zien, moest men geld zien te krijgen. Een voorstel om de pacht te verlagen kreeg daarom ook geen "Ja". De jaarlijkse controle van het torenuurwerk door R. Bossert in Hoorn werd opgezegd.

In een vergadering van kerkvoogden en notabelen werd over de slechte financiële situatie gesproken. Men stelde voor om hypotheek te nemen op een aantal landerijen en om daarmee de verschillende schulden af te lossen en één schuld over te houden. Men wilde 13000 gulden zien te lenen voor minstens 10 jaar. Hr. v.d. Bergh uit Hoorn verschaftte de lening tegen een rente van 4% jaarlijks, te betalen op 1 of 2 januari.

Er waren verschillende onderhoudskosten. J. Ooms Jzn. kreeg 15 gulden voor het onderhouden van de paden op het kerkhof. Voor het schouwen van de vele sloten kregen de roeiers 2,50 gulden per keer. In de tuin van dominee moesten twee bomen gekapt worden. In maart 1938 bespreekt G. van Loon, voorzitter

Het kerkorgel. Het binnenwerk kan men tegenwoordig vinden in de Hofkerk te Delft. Het exterieur is gebruikt voor het orgel van Bleskensgraaf.

van de kerkeraad, het hoognodige herstel van de toren. Er is lekkage, de goten en leien moeten hersteld. Maar op de vraag van de gemeente of men het onderhoud van het kerkhof aan de gemeente wilde overdoen, zei men toch "nee". De kosteres kreeg 50 gulden meer voor klok luiden, uurwerk opwinden en overige en als jaarwedde 100 gulden.

De oorlog en de jaren erna

1940 nadert. Er staat over het uitbreken van de oorlog, net als over de Eerste Wereldoorlog, niets in de notulenboeken. Wel kwam er tijdens de mobilisatie een verzoek van de gemeente of de consistorie gebruikt kon worden door de school, omdat die laatste voor militaire doeleinden gevorderd was. Kosten voor de verwarming waren voor de gemeente en achteraf moest alles in de oude staat weer opgeleverd worden. Het godsdienstonderwijs kon zolang in de school in Avenhorn en in de kerkekamer in Scharwoude gegeven worden.

Zijdelings waren er wel dingen die met de oorlog te maken hadden. Zo kwam er op 3 december 1942 namens de burgemeester een mededeling dat er maatregelen getroffen zouden worden tot vordering van de torenklok. De secretaris van de kerkeraad krijgt de opdracht om de burgemeester te verzoeken alles te doen tot redding van de klok. In eerste instantie leek dat niet te lukken, want in mei

De kerk omtrent 1950, foto genomen vanaf het erf van Jan de Reus. Zie ook de houten veestalling.

1943 wordt de klok toch afgevoerd, maar het schip is bijtijds in de buurt van Delfzijl tot zinken gebracht en na de oorlog is de klok weer te voorschijn gekomen en opnieuw opgehangen in de toren.

In het voorjaar van 1943 zijn er weer door een hevige storm een flink aantal leien van het dak gewaaid en was er verder schade aan kerk en toren, de trap, de voordeur, kortom allerlei achterstallig onderhoud moest aangepakt. Ook in de pastorie waren er problemen met vloer en banken. De firma's Ooms en Woestenburg kregen de opdracht de werkzaamheden uit te voeren. Woestenburg kreeg voor het vervangen van de leien 1149,58 gulden. Voor alle reparaties vroeg en kreeg men vrijwillige bijdragen van de gemeenteleden.

25 november 1947 nam dominee Buiskool afscheid met dank voor de goede samenwerking, maar met klachten over het onderhoud van kerk en pastorie. Voor zijn opvolger, dominee J.J.T. Spaargaren stelde men een jaarwedde vast van 2250 gulden, waarvan 675 gulden door het rijk werd betaald. Scharwoude levert als aandeel 125 gulden, Avenhorn 580 en Grosthuizen 870 gulden. In september 1945 is er alweer herstel aan de toren nodig. Het werk zal gegund worden aan de firma Dekker. Meester Van Loon was erop tegen dat een katholieke firma het zou doen, maar zijn bezwaar werd aan de kant geschoven. Ook de vloer moest met zand worden opgehoogd. Tegen het eind van de oorlog overleed organist Bakker, zijn zoon P. Bakker volgde hem op.

In die eerste jaren na de oorlog waren er voortdurend onderhoudswerken aan kerk, toren en pastorie. Het kostte allemaal zoveel dat er een lening bij de Boerenleenbank moest worden afgesloten. Toch bleef het sukkelen. In oktober 1953 klaagde men dat de goten nog steeds niet waren hersteld. Men vond dat de smid, V. Visser, misbruik maakte van het feit dat er maar één hervormde smid was.

De notulen over de tien laatste jaren van de kerk zijn jammer genoeg onvindbaar tot er ineens in februari 1963 geschreven staat "wat moet er gebeuren met de restanten van de afgebroken kerk, die moeten nog opgeruimd worden".

Waar de notulenboeken uit die laatste jaren verdwenen of niet bijgehouden zijn, geven de kranten uit die tijd gelukkig nog wel wat gegevens, evenals dorpsgenoten. Na gesprekken met verschillende bewoners over "Weet je wanneer de toren gesloopt is, in welke maand?" kwam er duidelijkheid. Gerie de Jong vertelde dat ze aardbeien aan het plukken was en daarna kon Dik Zuidland het nog wat preciezer zeggen: "met de kermis". De kranten uit juni, juli en augustus gaven uiteindelijk de precieze datum. Op zaterdag 2 juli 1962 viel de toren in het schip van de kerk, waarvan het dak al gesloopt was.

De torenspits gaat neer.

De Hemonyklok wordt uit de toren gehaald.

Bij de klok staan Siem Kobbess, Andre van Loon en Piet Kramer. In het poortje staat Klaas Olij.

Korte tijd daarvoor was de Hemonyklok al uit de toren gehaald. Het bleek een enorme klus. Aannemer P. Kramer zou het werk doen. Maar de kabels van 6 millimeter dik bleken niet stevig genoeg. Bij het aantrekken van de kabels knapte er een en de aannemer raakte ernstig gewond aan z'n rechterhand. Nog zwaarder materiaal bleek nodig om de klok eerst uit de toren en daarna op de grond te krijgen. De firma Geerling en Winkelaar, specialisten, lukte het met kabels van 10 millimeter dikte. Ze waren de hele middag bezig, maar uiteindelijk stond de Hemonyklok uit 1664 veilig op de

De Hemonyklok wordt in de nieuwe stoel gehesen.

grond. Hij werd opgeslagen in een loods bij de firma Ooms. Nu was het luiden voorbij tot hij op 21 december 1974 door de burgemeesters van Amsterdam en Avenhorn (respectievelijk Samkalden en Cornelissen) en de laatste koster, de heer Vink, weer ingeluid werd vanuit de klokkenstoel die op de plaats van de laatste kerk van Grosthuizen staat.

Greetje Busman

Bronnen: Westfries Archief, 1317 Hervormde Gemeente Grosthuizen / Avenhorn, 1684-1971, inv. nr. 1-7. Idem, 1370 Hervormde Gemeente Grosthuizen, 1662-1969, inv. nr. 2, 37 en 83. Tevens info van behulpzame dorpsbewoners.

PELA, nog steeds een begrip

TELEF. 02294 - 12 76
POSTGIRO 8 86 91

BOEK- EN KANTOORBOEKHANDEL

STENCILDRUKKERIJ

Bankrelatie :
Coöp. Raiffeisenbank
Avenhorn

Vader was een kalme, harde werker, inventief, standvastig, rechtschapen en gezegend met een enorm doorzettingsvermogen. Zijn stem verhief hij niet tegen zijn kinderen. Werden ze aangesproken met 'wat ben jij een koekenbakker', hadden ze het wel heel bont gemaakt. Sijbrand en Thomas Laan schetsen dit beeld van hun vader met een twinkeling van plezier en weemoed in de ogen. Hun vader, Piet Laan, was een bijzondere man.

Wie PELA zegt, ziet behalve zijn markante naamgever, direct ook het karakteristieke huis op de hoek van het West en de Julianastraat voor zich. Wie is er niet binnen geweest voor een rokertje, een boek, punaises of wat dan ook? PELA verkocht alles en zijn naam werd een begrip. Zo vergroeid als Piet Laan later met Avenhorn en de aanliggende plaatsen raakt, is hij van geboorte een Horinees. Als hij daar in 1911 op de Venenlaan het levenslicht ziet, is er niets dat erop wijst dat hij zijn leven zal wijden aan een eigen zaak met kantoorartikelen en heel veel aanverwanten.

Zijn vader Sijvert Laan, is vrachtrijder en vervoert hout vanaf het Visserseiland naar de aannemers in de omgeving. Toen

hij eenmaal in De Goorn woonde, is Sijvert Laan de vrachtvaarder van de tuinders geworden die hun groenten naar de veiling in Avenhorn bracht. Daardoor leert hij er verschillende goed kennen en dat helpt als de jonge Piet na de lagere school moet gaan werken.

Hoewel gezegend met een goed verstand, zit doorleren er niet in, zo ging dat in die tijd. Hij komt terecht bij Barend Reus die in Berkhout een tuinderij heeft. De tuinders in die tijd hebben veel 'los land' dat per schuit wordt bereikt. Die omstandigheid zorgt er voor dat Piet Laan uiteindelijk PELA wordt, als hij op 15-jarige leeftijd op de rand van de schuit valt en zijn heup blesseert. De doktoren weten geen raad met zijn wond die regelmatig zo ernstig opzwelt dat de patiënt het uiterlijk van Dik Trom krijgt. Na twee jaar is moeder Marijtje Laan-Louter het zat. Ze neemt haar dan 17-jarige zoon mee naar huis, doof geworden voor de argumenten van de heren medici en bereid een verklaring te tekenen dat ze op geen enkele wijze het ziekenhuis aansprakelijk zal stellen als het mis gaat met haar Piet. Het ziekenhuis stelt dat als het middel niet helpt, hij niet terug mag komen. Dat is ze ook helemaal niet van plan, want moeder weet van een kruidenmenger uit Nibbixwoud dat die een middel heeft dat heilzaam is voor de ziekte, de fistelpot. In het spraakgebruik heette dat ook in die tijd wel eens een kwakzalver te zijn, maar hoe dan ook, Piet Laan wordt beter van zijn behandeling. Wel houdt hij er een stijf been aan over waardoor knielen moeilijk wordt. Het werk op de tuin is een gepasseerd station.

Het is niet helemaal zeker wanneer precies, maar omstreeks het jaar 1911 verhuist Sijvert Laan met zijn gezin naar De Goorn. Oma Laan laat daar naast melkboer Karsten een huis bouwen waar Piets een jaar jongere broer Sijbrand later aan de voorkant een kapperszaak begint. Piet moet ook aan een nieuw arbeidsleven beginnen en wordt daarbij geholpen door slager Arie Oud. Die vraagt hem verslagen te gaan maken van de bijeenkomsten van de verenigingen in de dorpen. Dat doet hij met een vaardige pen zo blijkt al snel. Korte tijd later gaat hij ook Het Dagblad voor West-Friesland bezorgen in de dorpen Berkhout, De Goorn, Avenhorn en Grosthuisen. Hij ontdekt daardoor een nieuwe bron van inkomsten: rookwaar. Er wordt in die jaren onbekommerd en naar hartenlust gerookt en gepruimd. Het is voor de boeren en tuinders wel heel handig als Piet Laan die rookwaren thuis aflevert.

Hij manifesteert zich al snel ook als organisator van het dorpsleven als hij op 19-jarige leeftijd, samen met J.B. Braas, de bakker van Berkhout, voetbalclub RKEDO opricht. Arie Oud, hij al weer, ook eigenaar van café Concordia heeft land aan De Burg, dat ze pachten voor de kersverse vereniging. (Piet Laan mag het nog beleven om bij 75 jaar RKEDO de festiviteiten van dat kroonjaar mee te beleven.)

Het schrijven en vermenigvuldigen van verslagen brengt hem in aanraking met kantoorbenodigdheden. In eerste aanleg nog schriftjes, potloden en gummen die hij ook langs de weg gaat verkopen. Hij beseft dat hij het wat grootser moet aanpakken en fietst in 1933 naar Amsterdam waar hij zijn eerste wat grotere voorraad aan boekhandelspullen koopt. Die slaat hij op in de kapperszaak bij zijn broer. Het bezorgen van de krant brengt ook de liefde in zijn leven. Thames van Diepen, een veehouder achteraan in Grosthuizen, is weduwnaar geworden en vindt in Bets Ruiter

Piet Laan en Elizabeth Ruiter trouwen op 21 juli 1937.

een prima huishoudster. Als Piet bij Thames sigaren aflevert, want 'die rookt hij bij de vleet' laat hij een welgevallig oog rusten op het meisje dat daar de boel zo vaardig regelt. Het is echter niet direct zo dat van het één het ander komt, want Bets wordt ernstig ziek. Ze valt in 1935 ten prooi aan tuberculose (tbc), een ziekte die dan nog veelvuldig voorkomt. Patiënten die er aan lijden moeten in strikte afzondering worden gehouden. Bets komt in een tuinhuisje voor de boerderij in Grosthuizen te liggen om onder een strikt regime van rust, goede voeding en gezonde lucht te worden verpleegd. Het duurt twee jaar voordat ze genezen wordt verklaard en met haar Piet

kan trouwen. Haar gezondheid zal helaas altijd zwak blijven. Als het huwelijk op 21 juli 1937 wordt gesloten, kan het paar in het

Goudsche Straat 42 Telefoon Nos. 2.3.4.5.6 Meerdere Lijnen		D. BLAZER & METZ N.V. = KANTOORBOEKENFABRIEK =		FACTUUR No. 8364 BANKIERS: ROTTERD. BANKVEREENIGING POST-GIRO Nos. 2537	
ROTTERDAM, 23 September 1933					
REKENING VOOR DE FIRMA		P. Laan		Berkhout	
VOOR AAN UED. VERKOCHT EN VERZONDEN PER:		W.A.O. franco tot Exp.veerdienst <i>retours</i>			
D.B.&M. 8720/1		PAK	1 KIST	ROL	51 K.G.
				No.	
6		teekenschriften gesort. n W-G	1827	42 00	2 52 L
3	dos.	potlooden gesort. in 2B-HE-3H	1202	0 80	2 40 L
3	dos.	clips	1513	0 12	0 36 L
1	dos.	puntbeschermers	1608		0 52 L
1	nest	snippermanden	2061	2 10	2 10 L
1	dos.	papierknijpers	1318	0 50	0 50 L
5		briefbloes	4200	24 00	1 20 L
3		d.s.boeken	370	30 00	0 30 L
3		notad.s.boeken	344	21 00	0 63 L
1/2	dos.	etalagestandaards	04527	1 20	0 60 L
1/4	dos.	idem	4607	2 40	0 60 L
50		schriften	1915	2 45	1 23 L
50		idem	1917	4 20	2 10 L
1000		labels	1	0 60	0 60 L
100		enveloppen	9536		1 35 L
100		idem	9836		0 52 L
100		idem	9136		0 43 L
1		stempeldoos	21		1 20 L
2		alfabetten	692	0 30	0 60 L
2		idem	694	0 36	0 72 L
2		idem	352	25 00	0 50 L
2		idem	354	30 00	0 60 L
1	boek	teekenpapier	607		0 70 L
3		schetsbloes	921	0 22	0 66 L
3		idem	922	0 41	1 23 L
1	dos.	potloodverlangers	977		0 42 L
1	dos.	teekenhouders	563		0 70 L
1	dos.	etuis houtskool	1084		0 43 L
1	boek	perkament	1226		0 16 X
1		teekenboek	2330		0 30 X
12		perforeerradjes	4211	11 00	1 32 L
5		teekenschriften			
		~~60 W 60 G 60 W 60 G 60 G~~			
		~~5 50 6 00 1 00 14 00 20 00~~		56 00	2 80 L
				min 2%	31 45
					0 62
					30 83
Studio teekenschriften minste afname 5 stuks.					
Pennenkokertjes 2813 houden wy in nota.					
Hoogachtend, a.b.					

Rekeningen van 8 dagen worden niet als openstaande. Plaan van levering en bezending in Rotterdam.
Leveringen en bezendingen anderszins aan te tekenen worden niet als openstaande.

85-X-Febr.32

De eerste grote inkoop van Piet Laan.

nieuwgebouwde huis annex winkel aan het West werken aan het stichten van een gezin en het uitbreiden van de zaak. Het huis is gebouwd door de toen net gestarte, jonge aannemer Jan Heddes uit Berkhout. Het geld voor het huis, 2800 gulden, kan Piet lenen van zijn ome Piet Laan.

Van Arie Oud krijgt hij geld voor een stencilapparaat om de verslagen die hij schrijft, te kunnen vermenigvuldigen. De machine brengt hem ook op het idee om bladen te maken. Zo verschijnt er 'De Rimboekoeier' met verhalen over de jongens van het dorp die voor de dienstplicht in Nederlands-Indië verblijven. Er verschijnen clubbladen en uiteraard een parochieblad 'De Schakel', waarin ook advertenties komen te staan. Veel later in 1963, is hij de bedenker en uitgever van het dorpsblad 'De Heraut' dat nu nog steeds verschijnt. PELA krijgt ook het tijdschriftenagentschap van uitgeverij Spaarnestad uit Haarlem en wordt zo distributeur van blaadjes als 'Beatrijs', 'Sjors van de Rebellenclub' en de avonturen van 'Billie Turf'.

De overbekende zaak hoek West – Julianastraat.

De voornaamste uitgave is echter de 'Katholieke Illustratie', in die jaren hét geïllustreerde weekblad voor het katholieke volksdeel. De jeugd kijkt vooral uit naar het blad vanwege de avonturen van het aapje Monki in de serie 'Monki's Reis om de Wereld'. Als er na een jaar bij Piet en Bets een kindje wordt geboren, komt zus Annie Ruiter helpen in de huishouding. Dat duurt helaas niet lang, want zij krijgt jeugdkanker en sterft op 16-jarige leeftijd. Zus Jo Ruiter komt in haar plaats en later komt Tiny (Trientje) Wever uit Grosthuisen de helpende handen toesteken. Een prachtig en goedlachs meisje, aldus de broers Laan. Ook dat duurt niet lang, want Trientje sterft al op twintigjarige leeftijd, ook aan jeugdkanker.

Wat verkocht PELA eigenlijk niet in die jaren? In ieder geval heel veel religieuze artikelen, onder andere kerkboeken en rozenkransen, speelgoed, spellen, boeken, hengels en visgerei, zaad (hij was dephouder van een zaadhandel), sigaren, sigaretten en vuurwerk. Het is met recht een volksbazaar te noemen. Hij blijft lang met sigaren en sigaretten langs de deur gaan. Waarover nog een mooie anekdote rondgaat in de familie Van Diepen:

Piet en Ina herinneren zich vooral 'het kistje'. Dit droeg hij voor zijn buik aan een band om zijn nek, zoals pindaventers in een circus of eigenlijk zoals alle venters overal ter wereld. Maar dit kistje was met mathematische precisie volgepakt met allerlei pakjes sigaretten en sigaren. Dat was zeer opmerkelijk, te meer daar die pakjes verschillende formaten hadden. Engelse sigaretten als Full Speed, Chief Whip en Miss Blanche hadden kartonnen hulsverpakkingen. (Als oom Piet zijn Witte-Juffrouwen op had, kon je het lege pakje op je knie met een rotklap in elkaar slaan.) Er zaten 20 sigaretten in een doosje, twee rijen van 10. Amerikaanse sigaretten (Roxie, Lexington) zaten met zijn twintigen in een papieren pakje met cellofaan, twee rijen van 7 en een rij van 6 daartussen. Later kreeg je Caballero, 25 stuks, met weer een ander formaat. En dan nog de shag, de vloei, de sigaren en de sigaretjes. En toch zat het kistje precies vol.

Het gezin Laan in 1962. Boven van links af: Cor en Jan. Midden: Ria, Johan, Thomas en Peter. Voor: Annie, vader, Henry, Marien, moeder en Sijbrand.

Hoewel de zaak al vol genoeg is, weet vader Laan ook nog ruimte vrij te maken om de eerste bibliotheek van het dorp te huisvesten. In de bollentijd liep de zaak vol met duizenden bollenlabels met de namen van de kwekers. Piet Laan liet die drukken bij drukkerij Posthuma in Enkhuizen. Sijbrand herinnert zich hoe hij na schooltijd naar de drukker fietste en weer huiswaarts met een topzwaar rijwiel vanwege de vracht labels voor in het bagagerek en achter op de bagagedrager. Wat een klus! Sinterklaastijd was een topperiode voor de verkoop van speelgoed. De kamer werd met stellages omgebouwd tot speelgoedparadijs en lag dan vol met het meest mooie speelgoed waar de kinderen Laan verlekkerd naar keken. In gedachten maakten ze zich al wat cadeautjes eigen. Wat was het dan een bittere teleurstelling als de volgende ochtend bleek dat de Goedheiligman het speelgoed 's-nachts had gekocht voor een ander kindje.

De kinderen Laan moesten allemaal naar vermogen meewerken in de zaak. Privé was een onbekend fenomeen. Alles

stond in het teken van de zaak. De jongens hadden een eigen wijk voor het (na)bezorgen van bestellingen. Dat deden ze niet altijd met plezier, maar het was noodzakelijk omdat vader veel, maar niet alles kon. Piet Laan stond elke ochtend om vijf uur op. Goed katholiek als hij was, begon zijn dag altijd met een bezoek aan de vroegmis in de kerk, waar zijn broer Rem koster was. Een leven lang was hij ook lid van het kerkkoor en zag tussen de bedrijven door nog kans om op sommige werkdagen mee te zingen bij rouw- en trouwdiensten. Zijn werkdag liep meestal door tot een uur of acht 's avonds en dus was het niet verwonderlijk dat vader Piet rond het middaguur wel eens een hazenslaapje genoot. Het drukke leven en de wat zorgelijke gezondheidstoestand van moeder waren er ook de oorzaak van dat de kinderen om zes uur 's avonds naar bed werden gestuurd. Dat klemde wel voor de jonge Laantjes, want de hoek van het West was nou juist de plek waar alle andere kinderen bijeen kwamen om tot laat in de avond buiten te spelen.

Veertig jaar getrouwd.

Was het met al die verschillende artikelen een vetpot? Nou nee, het gezin kon ervan leven, maar vooral dankzij de vele uren die

vader en kinderen er in staken. Net als alle andere middenstanders in die tijd, moet PELA ook vaak achter zijn geld aan, omdat het fenomeen 'opschrijven' in die tijd nog heel gewoon was. Eens per maand werd er door de boeren afgerekend en in gezinnen waar dat niet anders kon, pas als de driemaandelijkse kinderbijslag was gekomen. Dat alles nam niet weg dat vader Laan blijmoedig door het leven ging. Een hoogtepunt voor het gezin was de priesterwijding van oudste zoon Jan, nu prior in een klooster in Zwolle. Groot was hij met een optocht ingehaald in de auto van baggerkoning Co Konijn. Triest dieptepunt was het overlijden van zoon Peter die in 1968 door een brommerongeluk in Berkhout om het leven kwam.

Het bestuur van de katholieke middenstandsvereniging met van links af: Simon Karsten (melkboer), Henk Lenting (smid), Jan Heddes (aannemer, van Berkhout), J.B. Braas (bakker in Berkhout), Piet Laan en geestelijk adviseur pater Schoof.

Eind jaren zestig komt er een auto: een Renault 4. Handig karretje dat door zijn vorm prima gebruikt kan worden als vrachtwagentje. Het jaarlijkse weekje vakantie voor Piet en Bets gaat naar Limburg waar Piet een zus in Heerlen heeft wonen. Als

de zaak op 22 april 1976 stopt, stellen de kinderen zich de vraag: wat was dit voor een leven voor vader en moeder? Altijd heel hard werken en weinig verdienen? 'Je wist niet beter' is dan het voor de hand liggende antwoord want 'iedereen werkte hard voor weinig geld in die tijd'. De kinderen kopen als PELA stopt het huis, wat een hele geruststelling is voor vader, die voortaan rustig kan blijven wonen. Moeder Laans gezondheid gaat later zover achteruit dat ze moeilijk kan lopen. Ze sterft in 1995, 84 jaar oud. Vader Laan overlijdt op 28 december 2006 op 95-jarige leeftijd en behoort daarmee tot de zeer sterken.

Sterk is ook de naam PELA gebleken. Niet alleen leeft die voort in het collectieve geheugen van de mensen in Avenhorn en omstreken, maar ook in de vorm van de derde generatie Laan die een boekhandel drijft. In 1962 begon oudste zoon Sijbrand een boekhandel in Velsen-Noord, die hij in 1976 verhuisde naar Casticum in de Burgemeester Mooystraat. In 1999 nam Piet Laans kleinzoon Hans de zaak over van vader Sijbrand en moeder Mariet Laan-Dekker. Zo waart, 75 jaar na de start, de naam van PELA nog steeds rond in het rijk der boeken en kantoorartikelen. Voorwaar iets om trots op te zijn.

Gerard Vlaar

Vandalisme op De Goorn

Begin zeventiende eeuw kreeg De Goorn een sluisje, zodat schuiten van de Westerkogge naar Ursem konden en omgekeerd. Dit was echter geen nieuwe verbinding, enkel een verbetering. Voor die tijd lag er namelijk een zogenaamde overtoom. Dat was een mechanisme met een groot rad, waarmee een touw ingerold kon worden. Zo kon een schuit op de kant getrokken worden, om over de weg heen te gaan. Dit was daarmee een belangrijk punt in het waterwegennetwerk van West-Friesland. Toch hechtte niet iedereen zoveel belang aan de overtoom van De Goorn, wat de volgende gebeurtenis mooi laat zien.

In 1545 kwamen Jan Reijersz en Cornelis Jansz wel eens te bieren bij Aef Florisdr op De Goorn. Het viel hen op dat Aef dan soms "oudt houdt" op het vuur gooide, in plaats van turf of hakhout. Pieter Gerbrantsz wist te vertellen waar Aef dit hout

vandaan had. Hij had haar laatst naar de overtoom zien lopen en het "oude rat" los zien maken. Dit rad had al geleden onder vele jaren dienst, maar was desondanks nog steeds functioneel. Aef nam het rad mee naar huis en hakte het in stukken. Ze vond het blijkbaar belangrijker om lekker warm te zitten, dan dat de schuiten over de weg getrokken konden worden. Aef verkocht zelfs een deel van het hout.

Er werd een nieuw rad opgehangen, maar daarmee was de kous niet af. Dergelijk gedrag werd immers niet gewaardeerd. De schout van Hoorn verzamelde getuigenissen en zorgde dat Aef naar behoren gestraft werd. Wat die straf precies was, dat weten we helaas niet. Wel is zeker dat ze er niet vanaf kwam met een simpele waarschuwing.¹

Lourens Schuijtemaker

De Beemster en de waterhuishouding van onze dorpen

Op 16 september 1957 stond het water in de Beemster Ringvaart uitzonderlijk hoog. De Beemster Uitwatering, die langs de Ouden-dijk stroomt, kon het niet allemaal snel genoeg wegwerken. De foto's laten zien dat dit bij de Slimdijk voor natte voeten zorgde. Men legde planken en soms zelfs oude deuren op balken om het huis droog te kunnen bereiken. Was het stenen muurtje er niet geweest (zie foto's volgende bladzijde), dan had de weg goed nat geweest. Bij de Zomerdijk waren er bij gebrek aan zo'n mooi muurtje uit voorzorg zandzakken neergelegd.

Deze waterproblemen waren niets nieuws. In oude tijden waren de problemen zelfs groter. In 1764 deden de dijkgraaf en heemraden van Drechterland (waar onze dorpen onder vielen) een schrijnende oproep aan de Staten van Holland en West-Friesland. Ze klaagden over de hoeveelheid werk die het kostte om de binnendijken sterk genoeg te houden. De hoge onderhoudskosten hadden al vele oude aanzienlijke families te gronde gericht. Dit

¹ Westfries Archief (hierna: WA), 0003 Oud-rechterlijke en weeskamerarchieven, inv. nr. 4415.

kwam doordat het water in de ringsloten rond de droogmakerijen, zoals de Beemster, soms uitzonderlijk hoog kwam te staan.²

Zo hadden ze bij de overtoom op het Hoog van Avenhorn een drempel gelegd op de hoogte van het normale tij van de Zuyderzee. Echter, het water van de Ringvaart kwam soms wel twee voet boven deze drempel uit. Daardoor liep het water de Westerkoggepolder in. Men poogde het water tegen te houden "door schutplanken op dien drempel te stellen." Toch werkte dit niet goed. Doordat over "die overtoom dagelyks de binnenschuyten varende van Hoorn op Amsterdam, Haarlem, Leyden, de Ryp en meer andere plaatsen moeten worden gewonden en dan telkens die schutplanken moeten worden weggenomen." Dit had tot gevolg "dat extra ordinair veel ringslootwater in de Wester Cogge

De hoge waterstand in 1957 aan de Slimdijk.

² De stukken behorende tot deze oproep uit 1764 zijn zeer gedetailleerd. Een groot deel van dit artikel (veel citaten) steunt dan ook op deze bron. Zie hiervoor: WA, 1562 Ambacht van West-Friesland genaamd Drechterland en hoofdingelanden van West-Friesland (Drechterland), inv. nr. 930.

van Dregterland komt te loopen, welk water wederom door de watermolens staande in de Wester Cogge moet worden uytgemalen, waardoor het zeer dikmaals gebeurt, dat de landeryen in die Cogge gelegen, verre onder water staan."

Dit bracht tevens het risico met zich mee dat de dijk het eens zou begeven door dit spoelende water. Aangezien de binnendijken bij Avenhorn en Oudendijk van losse venige grond waren, kon dit niet veel waterkracht hebben. Het was zelfs zo erg dat bij hoge waterdruk vanuit de ringvaart de dijken doordrenkt konden raken en enigszins konden gaan drijven. Alleen doordat de omwonenden snel reageerden en dan zware balken op de dijk legden, kon een doorbraak voorkomen worden.

In de zomer van 1763 stroomde het water van de Ringvaart over een stuk van de Walingsdijk en spoelde zo zelfs een gedeelte van de binnenkant van de dijk weg. Dit liet een gat achter van wel zes voet diep. Wederom kon erger voorkomen worden, doordat omwonenden snel ingrepen.

In de ogen van het Drechterlandse bestuur was dit allemaal de schuld van de nieuwe droogmakerijen, zoals de Beemster en de Schermer. Wanneer er hoogtij was in de Zuiderzee kon de sluis bij Schardam niet open om water te lozen. Desondanks bleven de molens van de droogmakerijen hun water in hun ringvaarten lozen, waardoor die dus overliepen. Het verzoek was daarom of de droogmakerijen bij hoogtij konden stoppen met malen.

Bij deze klaagrede betoogde men zelfs dat het drooghouden van "de oude landen" veel gemakkelijker was voordat de Beemster, Schermer en de andere meren werden drooggemalen. Een sterk betoog, met mooie woorden, maar deze laatste opmerking was niet helemaal terecht. De waterstaatkundige situatie voor de inpoldering van de Beemster had namelijk zowel haar voordelen als haar nadelen.

Vanzelfsprekend had men vaak genoeg last van hoogwater toen de Beemster nog een meer was. Toch waren sommige dijken van Avenhorn en Oudendijk toen beter te onderhouden. Vooral de Oudendijk was voor de inpoldering van de Beemster maar een simpele dijk. De 'vaart' die erlangs lag, was niets meer dan een klein polderslootje van slechts twee à drie meter. Men kon "gemackelick met een plancke van den wech van den Oudendijck" over het water naar de weides toe "met hoy ende beesten". De Oudendijk had "groene bewassen canten ofte wal-

len, die met schapen wierden beweydt”, zo schreef men niet lang na de inpoldering. De rol van de Oudendijk als waterkering stelde toen dan ook niet veel voor. Het maaiveld lag namelijk hoger in die tijd, omdat de veenlaag toen nog aanwezig was. De Oudendijk had niet veel water te keren: het verschil tussen de Oudendijker vaart en het waterniveau van het Beschoot was minder dan een meter. Dat de Oudendijk bestond uit niet meer dan “veen, moer ofte bagger” was geen probleem, want in die omstandigheden voldeed dat prima.

De inpoldering van de Beemster gaf de Oudendijk plots veel meer water om te keren. Dit maakte het dijkonderhoud veel moeilijker. De krachtige stroom die de Beemster uitwatering veroorzaakte, deed het slappe veen van de Oudendijk veel schade. Daarom legde men al snel na de inpoldering “swear beschoysel” aan, oftewel: een stevige beschoeiing. De Slimdijk en de Walingsdijk ondergingen een vergelijkbaar lot. Deze werden met dank aan de nieuwe waterhuishouding voortdurend “uytgecabbelt”. De aangelegde beschoeiing moest daarom met grote regelmaat gerepareerd worden.³

De aanleg en het onderhoud van de beschoeiing werd betaald door de Beemster. De droogmakerij kon deze kostenpost niet echt waarderen en wilde zo min mogelijk geld eraan uitgeven. Het was een kwestie van tijd voordat de Oudendijkers gingen klagen over dat de beschoeiing te laag was. Na enige tijd van conflict, kwam men in 1720 met de Beemster overeen dat er bij de Oudendijker kerk een paal in het water gezet werd, om zo de minimale hoogte van de beschoeiing aan te geven. Om fraude te voorkomen, werd er een tweede schaal aan een van de steunberen van de kerk gemonteerd.

Hiermee was de Beemster nog steeds niet tevreden. Daarom begon de droogmakerij in 1722 een experiment. Op plekken bij de Oudendijk waar de beschoeiing gerepareerd moest worden, legde men een nieuwe beschoeiing aan op vier voeten afstand van de oude beschoeiing. De tussenruimte werd met bagger gevuld en vervolgens met riet beplant. Deze “proeff van de nieuw geplante ried-schoot” was een groot succes. Zozeer zelfs, dat de Beemster het onderhoud mocht overdragen aan Drechter-

³ WA, 1373 Dorps- en gemeentebestuur Oudendijk 1533-1949, 1533-1979, inv. nr. 91; WA, 0348 Oud archief stad Hoorn 1356-1815, inv. nr. 2633a en 2634d-2634e.

land in 1727. Wel moesten ze dit afkopen met een eenmalige som van maar liefst 10.000 gulden. Bovendien moesten ze eerst het hele stuk van Ursem tot Schardam met riet voorzien. Het riet in de slootkanten waar wij tegenwoordig zo aan gewend zijn, is dus eigenlijk een achttiende-eeuwse dijkbeschermings- en besparingsmaatregel.⁴

Fragment van de kaart van Beeldsnijder, gemaakt in 1575 (kopie 1608) collectie UvA.

Het droogmaken van de Beemster lijkt dus het dijkonderhoud bemoeilijkt te hebben voor de Oudendijk, maar dit is niet het geval bij de andere dijken. De Zomerdijk, Slimdijk en Walingsdijk profi-

⁴ WA, 1562 Drechterland, inv. nr. 930.

teerden van de inpoldering. Ooit bewerkten de boeren van Avenhorn, Grosthuisen en de Oudendijk nog flink wat land in de Beemster. Dit land had te lijden onder het Beemsterwater, want het meer werd steeds groter. Nog aan het eind van de vijftiende eeuw geven dorpelingen in hun vermogensopgaven aan dat ze land bezaten in de Beemster. Eén van hen noemde zelfs een "erffen [= erfje] soe groet ende soe clijn als dat leyt op die Bemster", wat doet vermoeden dat er ook huizen verloren zijn gegaan door het geweld van het Beemsterwater.⁵

Op de kaart die Joost Beeldsnijder maakte voor de hertog van Alva (zie de vorige bladzijde), hebben de dorpen nog aardig wat buitendijks land. Dit is waarschijnlijk geen 'artistieke vrijheid' van de kaartenmaker. In 1562 gaf Oudendijk aan dat zij net geen dertig morgen land (omtrekt 27 hectare) hadden liggen in de Beemster, met name bij de Zomerdijk. Ze klaagden dat "die jaerlicxs van de Beemster zeer gemineert ende offgespoel" werden.⁶

In de loop der jaren ging dus steeds meer land verloren door "t geweld van 't voorzeyde Beemsterwater". Daarbij moest er bijvoorbeeld veel land weggegraven worden om de Slimdijk te maken en te onderhouden. In de herfst van 1582 ging het mis. Het buitendijkse land werd overspoeld en het water tastte het veen van de Oudendijk aan. De doordrenkte dijk kon voor een deel niet meer gered worden. Daarom moest men een nieuw stuk dijk leggen: een inlaag van een paar honderd meter. Zo kwam er nog meer land buitendijks te liggen.⁷ Tegen de tijd dat de Beemster drooggemalen werd, was er maar weinig van deze grond over. Het is dus aannemelijk dat als de Beemster nooit ingepolderd was, er uiteindelijk geen buitendijks land meer geweest zou zijn.

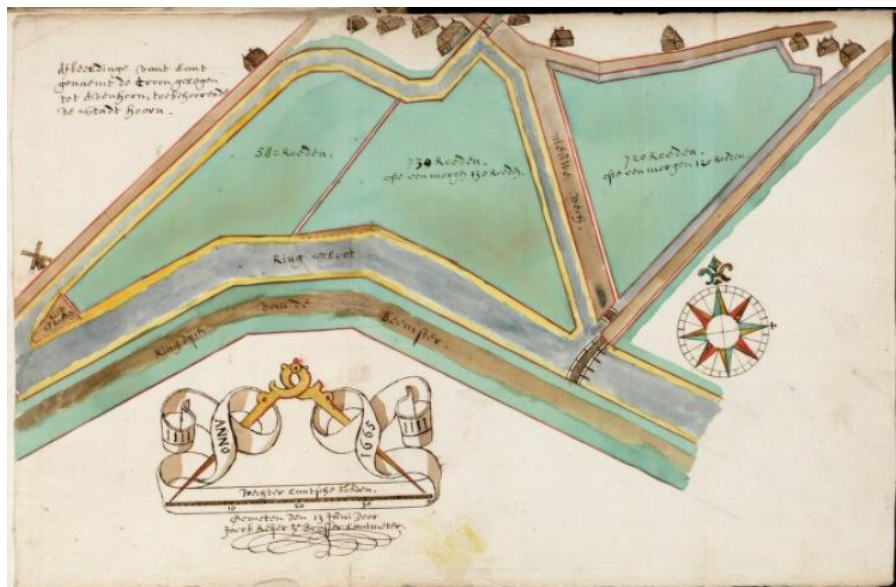
De Kathoek bij Avenhorn ondervond dezelfde problemen. De Kathoek had aan het begin van de zeventiende eeuw nog nauwelijks voorland. Alleen een stuk van de troonlanden, waaronder het Troontje (tegenwoordig het ijsbaantje), bood nog enige beschutting tegen de Beemster golven. Helaas was dit voorland

⁵ WA, 0348 Hoorn, inv. nr. 2844g en 2844x.

⁶ WA, 0216 Collectie handschriften en losse archivalia, 1545-2009, inv. nr. 1445.

⁷ WA, 1373 Oudendijk, inv. nr. 77.

bij harde zuidwestenwind geen partij voor het water.⁸ Derhalve, zonder de inpoldering van de Beemster was het Troontje zeker verdwenen. Het bestaan van het Troontje was daarmee een tastbaar bewijs van het voordeel van de Beemster. Daarom werd de Kathoek bewust steeds niet genoemd in de zeventiende-eeuwse documenten met klachten over de nieuwe waterhuishouding.⁹

Het Troontje, boven zien we Het Hoog en de Kathoek, onder de Beemsterdijk.¹⁰

Het temmen van het woeste Beemstermeer bracht derhalve meer voordeel dan nadeel voor onze dorpen. Zonder de Beemsterpolder waren de voeten in 1763 en 1957 misschien wel veel natter geweest. Wie weet had de Slimdijk zoals we hem nu kennen er niet eens geweest, maar was deze weggespoeld door het watergeweld van het Beemstermeer.

Lourens Schuijtemaker

⁸ G. J. Borger, *De Veenhoop. Een historisch-geografisch onderzoek naar het verdwijnen van het veendek in een deel van West-Friesland* (Amsterdam 1975) 43.

⁹ WA, 0348 Hoorn, inv. nr. 2633a en 2634d-2634e.

¹⁰ WA, 0348 Hoorn, inv. nr. 1859.

De Jozefschool op De Goorn

Verdwenen zijn de jongensstemmen
van velen zelfs al lang voor goed
ook het gebouw werd niet behoeft
want de vooruitgang kent geen remmen.

Banken waarin je met tweeën zat
de geur van krijt en jongenszweet
een schuit die langs de ramen gleed
de inktpot die een schuifje had.

Het is er allemaal niet meer
alleen nog de herinnering
van toen je er een leerling was.

Met ogen dicht ben je het weer
die kortgebroekte beginnening
bij meester in de eerste klas.

Gerard Vlaar

Stand en trammelant te Scharwoude

Het was het jaar 1724, vrijdag 21 januari. Rond zes uur 's avonds kwam Maria Elisabeth van Ruijtenburgh aan te Scharwoude vanuit Purmerend. Maria was een telg van een belangrijke familie. Niet alleen speelde haar familie een grote rol in het stadsbestuur van Purmerend, maar ook daarbuiten. Haar overgrootvader Willem van Ruijtenburgh is het bekendst. Als heer van Vlaardingen stond hij het meest prominent op Rembrandts Nachtwacht, in zijn gouden pak. Die avond reisde Maria niet alleen naar Scharwoude. Ze was in gezelschap van Jacomina van Finselaar. Ze gingen samen naar Jacomina's vader, Johannes van Finselaar. Johannes was vijf jaar eerder vanuit Purmerend naar Scharwoude gekomen om daar de functie van dominee te vervullen.¹¹

Na een nachtje rust gingen Maria en Jacomina op zaterdag naar Hoorn om "eenige nodige sake en boodschappe te verrigh-ten". De dames keerden na een heerlijk dagje tevreden terug in de pastorie van Scharwoude. Na een nachtje slaap, wilden ze wederom naar Hoorn gaan, want ze hadden nog niet alles kunnen doen wat ze van plan waren. De zondagochtend liep echter niet als gepland. Omtrent het "begin van de kerktijt, omtrent half tien uren" verscheen Maria's man Anthonij van Hartigvelt aan de deur van de pastorie. Johannes zijn dienstmeid, Guurtje Vangris, deed open. Anthonij vroeg of hij zijn vrouw kon spreken, waarop Guurtje vertelde dat ze allemaal al naar de kerk gegaan waren. Guurtje had ongetwijfeld al gehoord dat het niet goed ging tussen Anthonij en Maria, want het was een leugen. Niet iedereen was al naar de kerk gegaan. Toch, Anthonij leek overtuigd en vertrok.

De leugen hield niet lang stand. Even later kwam Anthonij weer terug. Hij liep Guurtje tegemoet met "vloeken en rasen". Hij riep: "Waarom bedrieg jij mij? Laat mij in huys!" Guurtje liet dit niet zomaar gebeuren en zei terug: "Ik laat niemand in als mijn heer en juffrouw niet thuys zijn." Anthonij ging daarop alleen maar meer vloeken. "Ik zal der wel inkomen!" riep hij hard. Hij voegde direct daad bij woord. Hij ontwrichte een ruitje van een raam, stak zijn hand naar binnen en haalde het venster van het slotje af. Zo wilde hij naar binnen klimmen.

¹¹ WA, 1702-30 Doop-, trouw- en begraafboeken Scharwoude, 1719-1868, inv. nr. 1. Het grootste deel van dit verhaal en alle citaten komen uit een getuigenverklaring (1-2- 1724): WA, 1685 Notarissen in West-Friesland tot 1843, inv. nr. 2397.

Jacomina en Maria zaten in de kamer toen ze doorkregen wat er gebeurde. Jacomina liep snel de kamer uit om te voorkomen dat Anthonij door het opengemaakte raam zou klimmen. Ze waarschuwde hem weg te gaan, "off dat het anders niet wel aflopen zoude". Anthonij was niet onder de indruk. Hij begon wederom te vloeken, zeggende "Ik wil mijn wijff hebben en de duyvel mag mij wel plagen, zoo ik hiervandaan zal gaan, off zij zal met mij in de schuyt." Jacomina reageerde: "Weet gij wel wat gij doet en dat gij tegens uw verbaal aangaat?" Een half jaar daarvoor was gerechtelijk ingegrepen tussen Maria en Anthonij. In een zogenaamd verbaal van het Hof van Holland was bepaald dat Anthonij zijn vrouw met rust moest laten. Anthonij dacht daar duidelijk anders over. Wederom volgden er "veele vloekwoorden". Hij wond er geen doekjes om: "Ik veeg mijn gat aan 't verbaal en aan al de heeren van 't Hoff!"

Vervolgens escaleerde het verder. Anthonij greep Jacomina en probeerde haar door het venster naar buiten te trekken. Jacomina bood flink tegenweer en wist zich los te werken. Ze pakte een tang en ging ermee tekeer tegen Anthonij. Zo wist ze hem naar achter te drijven en kon ze het raam weer dicht doen. Ondertussen was Maria helemaal over de tol geraakt. Het kostte Jacomina en Guurtje veel moeite om Maria weer rustig te krijgen. Daarnaast moesten ze ook nog Anthonij buitenshuis zien te houden. Die bleef namelijk vloeken en tieren.

Johannes kwam toen uit de kerk. Als een echte dominee zei hij vriendelijk tegen Anthonij dat hij vandaag niet het huis in mocht, maar dat hij wel "op een ander tijt met veel vriendschap" welkom was. Anthonij reageerde echter niet zo vriendelijk terug. Die bleef doorgaan met zijn grove bewoordingen. Jacomina zei daarop: "Waarom dog maakt gij hier zoo een geweld?" Daarop rende Anthonij naar haar toe en gaf haar "een sware slag aan 't hooft". Hij trok een steen uit de grond en bedreigde haar daarmee. Ondertussen kon Johannes zijn huis niet in, zonder dat hij Anthonij eveneens naar binnen zou laten. Johannes had geen keus en moest Anthonij ook wel binnen laten.

Johannes kon daardoor de hele middag niets eten of drinken, noch kon hij zich met zijn normale predikantenwerk bezig houden. Vervolgens was het weer tijd voor een volgende kerkdienst. Anthonij beloofde zich te gedragen zolang Johannes naar de kerk was. Zodra Johannes de deur achter zich dichttrok, liep Anthonij naar de kamer waar Maria zich had opgesloten. "Wat let

mij dat ik die deur niet openschop?", riep Anthonij. Guurtje en Jacomina riepen snel Johannes terug. Deze kwam toen met twee burens "ter assistentie". Zo konden ze Anthonij het huis uit werken. Anthonij bleef vervolgens voor de deur zitten.

Gelukkig wist het woord Hoorn te bereiken. De schout van Hoorn (Adriaan van Bredehof, heer van Oosthuizen) stuurde een dienaar van justitie met een gerechtelijke bode naar Scharwoude. Zij spraken een hartig woordje met Anthonij. De boodschap kwam niet aan. "Al quam de heere van Oosthuysen selff en zijn geheele famiele", Anthonij zou niet vertrekken. Het vloeken en tieren ging weer verder en de bode en de dienaar gingen terug naar Hoorn om "nader en strikter order te halen". Vervolgens riep Anthonij zijn knecht Baltus. Hij moest op de poort passen, zodat niemand er in of uit kon. Anthonij zei toen tegen Baltus: "De diender (...) zal ik voor mijn man neeme, neem jij dan de bode, dan zullen wij die strond honde wel weg jage. Ik veeg mijn gadt aan den hooftofficier van Hoorn."

Anthonij stormde daarop weer het huis in. "Waar is dat beest?", riep hij, waarmee hij doelde op zijn vrouw. "Ik wil voor de donder bij haar zijn en daar zal geen steen van 't huys op den ander blijve voor ik se der uyt heb", vervolgde hij. "Voor de donder van de avont" moest Maria met hem "in de schuyt na Purmerend". Jacomina begon om hulp te roepen, "zoo luyd zij konde". Een man hoorde het en wilde het huis binnen gaan, maar de knecht Baltus hield hem tegen. Hij sloeg de man zelfs "de pijp uyt de mont".

Johannes kwam weer uit de kerk. Hij gaf aan dat hij alle commotie zelfs in de kerk had kunnen horen en confronteerde Anthonij met de belofte die hij had gedaan. Anthonij zei stellig: "Ik schijt in 't verbaal en in de hooftofficier van Hoorn en in al mijn eyge beloften, totdat ik mijn buit gekregen heb." Gelukkig kwam hij deze laatste belofte niet na. Hij bleef nog even doorratelen, totdat hij eindelijk opgaf en vertrok tegen een uur of half vijf.

Anthonij had het met deze actie helemaal verpest. Maria vroeg Johannes, Jacomina en Guurtje om te getuigen tegen haar man. Consequenties volgden en het werd er niet beter op. In 1726 werd Anthonij zelfs onder curatele gesteld.¹² Dit betekent

¹² Nationaal Archief, 3.03.01.01 Hof van Holland, inv. nr. 4340.

dat men Anthonij niet alleen ongeschikt achtte om zijn vrouw naar behoren te behandelen, maar dat men hem helemaal nergens meer geschikt toe achtte.

Lourens Schuijtemaker

Een blik op Scharwoude

Deze foto heeft geen exacte datering, maar het is zeker vooroorlogs. Het markante schoolhuis rechts is nog steeds herkenbaar, maar de rest heeft een drastische metamorfose ondergaan. Let op het witte bordje op de elektriciteitspaal. Daar stond op dat er buiten schoolverband niet gespeeld mocht worden. Helemaal rechts zien we nog net het open voorerf van de hervormde kerk.

Ledenlijst

Aalsmeer

J. Belkom

Amsterdam

D. Jonker

Avenhorn

F. Aker

C.M. Bakker

K.J. Bierman

H. Blank

J.M. Blankendaal

B.P. de Boer

C. Bos

C. Bouwman

B. Braas

M. Braas-Manshanden

C.L. Bron

E. Burggraaf
 W. en M. Damen
 J.N. Dekker-Blank
 Th. Van Diepen
 P. Dikstaal
 G.G. Dolfing
 A. Floris
 C.G.M. Floris
 J.A. Floris
 A. Fokkema
 H.W. Geel
 J.C. Gerritsen
 E. Groes-Vlaar
 A.G.M. Groot
 A.N. Groot
 P. Grooteman
 A. Henneman
 W.J.N. Jonker
 A. Klaver
 J. Koning
 P. Kramer
 G. Kramer-Porsius
 T. Kremer
 S. Kuiper
 Th. Laan
 C. Laan
 H. Lenting
 Th. Lenting
 A. Negenman
 J.M. Overboom
 S. Pitstra
 T. Potveer-Blom
 A. Pronk
 G. Pronk
 J.L.A.M. Pronk-Ruiter
 A. de Reus
 M. de Reus-Kilsdonk
 E. Rus
 D.W. Schoenmaker
 W.D. Schoenmaker
 B.P.C.M. Schonewille-
 Knuvers
 T. Schouten
 E.J.N. Seuren

G. Smit
 M. Smit
 G.M. Spaans
 G. Vink
 K. Vlaar
 G. Weel
 J. Wenker
 T.J. Wever
 T. Wever
 G.J.M. Zonneveld

Beets

Fam. Rijsbergen

Berkhout

J.J.M. Besseling
 A.B. Jonker
 G.A. Klaij-Waard
 J.R. Peereboom
 H. Smit
 J.G. Smits
 H. Vader
 C.L. Vlaar
 S. Wassenaar

De Goorn

J.G. Bakker
 C. Beemsterboer
 C. M. Beemsterboer
 C. Bierman
 H.E. Blank
 A. Blom
 A. Dekker
 G. Dolfing
 M. Dolfing
 A. Feld
 S.J.M. Groen
 H.W. van der Gulik
 E. Handt-Windt
 E. Koning
 E. Koning-Vreeker
 N.H. Koning
 N. Koning
 N.M. Laan

J.C.G. van der Lee
 H. Leek
 A. van Leijen
 K. Lenting
 K. Pronk
 H.M. Robert
 G. Smal-Schilder
 Tekenbureau Koning
 J. de Wit-Belkom

Den Haag

H. de Reus

Grootebroek

G. Knijn

Grosthuisen

J. Bierman
 K. Bierman
 R. Bouwman
 L.J.G. Bron
 G.W. Busman
 Fam. Datema
 Fam. Davidse
 J. van Diepen
 E. van Diepen-Gerdes
 L. van Efferen
 P.M. de Jong
 J. Jonker
 Fam. Kluft
 H. Konijn
 J.H. Leeuw
 B.N. Otjes
 L. Pauw
 R. Pomstra
 A. en J. Provoost
 G.E.A. Rinkel
 H.J.A. Ruiter
 P. Ruiter
 D.C. Schuijtemaker
 L. Schuijtemaker
 V. Smal
 Fam. Smal
 N. Smal

J.T. Wijnker
B. de Wilde
S.R.E. Ydo
E. Zuidland

Haren

A.E. Damen-Wit

Heerhugowaard

T.H. Hollenberg

Hensbroek

J. Koning

Hoogkarspel

E. Pronk

Hoorn

H. Cornelisse-Beuving

Fam. Klous

G.H. Lenting

G.P. Vlaar

M. Weesie

Julianadorp

A. Siliakus

Leek

H.J. Delemarre

Middenbeemster

A.M. Schuijtemaker

M. Visscher

Noordbeemster

C. Schuijtemaker

Oosthuizen

L. Kluft-Blom

A. Knip-Mol

Oudendijk

C. Baijens

H.N.G. Bart

P.R. Blom
A.P. de Boer
M.S. ten Brinke
F. van Dijken
W. en G. Dobber
T. Fokkema

R. Franken
P.H. Geel
W. en S. van der Heide
W. Hoedemakers
M. Kalf
B. van der Laan
C. van Lenten

Th. Lursen
G.R. Pelser
M. de Reus
J. Roos
J.P. Scherpenhuijsen
T. Visser
H. Smal
M. Stenekes
J. Verdegaal
R. Verkaik
D. Wassenaar
B. de Weerd
J. van der Werff

Rijswijk

Th. Bosma

Scharwoude

E. Bol
M. Bolluijt
J.A. Broers
J. Dolfing
T. Hoeksema-Lebbing
A. Koole
E. Langereis
C. Mekkering
C. Mol
J. van de Oever
S. Schrassen
M. Seinen
P. Smit

A.A.M. Vader
R. de Wit

Schermerhorn

G. v.d. Heuvel

Ursem

R. Bakker-Vlaar
B.M. Beemsterboer
T. Knijn
E. Oudejans
K. de Reus

Waarland

B. de Reus

Wognum

J. Ruiter

Zwaag

J.N. Steeksma

Instellingen

Brasserie De Grost
Gemeente Koggenland
Historische Kring
Berckhout Bobel Dyck
Historische Kring
Ursem
Historische Stichting
De Cromme Leeck,
Wognum
IPSIS, Zwaag
Kramer Keukens
Ooms Bouw &
Ontwikkeling
Rotary Koggenland
Stichting Oud Obdam-
Hensbroek
Vereniging Oud Hoorn
Westfries Archief
Westfries Genootschap